

Qoynunda dünyaya göz açdığı və illər uzununu yaşadığı yurddan bir günün, bir saatın içində didərgin düşməyin ağrısı dözülməz olur. Yəqin ki, dünyada bundan üzücü, ağrılı dərd yoxdur... 1993-cü ilin soyuq oktyabr günlərində erməni işğalçıları torpaqlarımızı ələ keçirəndən sonra ömrümüzün ağır-acılarla dolu günləri başladı. Köçkünlük illərində bu dərdə dözməyənlər çox oldu. Neçə-neçə insan qaçqınlığın ağrılarına tab gətirməyərək doğma yurdun həsrətini çəkə-çəkə dünyadan köç etdi.

Erməni işğalından sonra köçkünlər nələr çəkildilər, nə zülmələr gördülər, İlahi! Bu insanların çəkdiyi əzab-əziyyəti dərinəndən ifadə etməyə heç sözü də gücü çatmaz. Yurdumuz ermənilər tərəfindən yağmalandıqdan sonra doğma ocaqlarımız gündüzlər fikrimizdən, gecələrsə yuxularımızdan çıxmadı. Həsərət odu ürəyimizi yandırdı, gözlərimizin yaşı heç vaxt qurumadı. El-obamızın həsrətini çəkə-çəkə hər gün o yerlərə dönmək ümidi ilə yaşadım. Bir gün də olsun doğma ocaqlarımıza qayıdacağımıza olan inamımızı itirmədik.

"Salam, tut ağacım, məni tanıdınmı?."

"Gözlə bizi, tut ağacı, quruma, biz mütləq qayıdacağıq!"

Beş-altı ilin söhbətidir. İnternet vasitəsilə kəndimizə, evimizə baxa bildik. Gördüklərimizdən ürəyimiz alışıb yandı, qəlbimiz göyüm-göyüm göynədi. Aman Allah, ermənilər kəndimizi necə böyük vəhşiliklə dağıtmışdılar, necə barbarcasına viran qoymuşdular. Bu ağrılı mənzərələrə baxdıqca göz yaşları yanığımızı yandırdı. Yurdumuzun bu üzücü, ürəkdağlayan görkəmi varlığını titrədirdi.

Kəndə dolu baxışlarla kompüterin ekranından həyətimize baxanda diqqətimizi balaca qaraltı cəlb etdi. Yadımıza düşdü ki, bu, həyətimizdəki tut ağacıdır...

Onu orta məktəbdə oxuduğumuz illərdə öz əllərimlə torpağa basdırmışdım. Deməli, tut ağacı uzun illərin susuzluğuna dözüb, qurumamışdı.

O anlarda keçirdiyim kövrək hissləri sözlə çevirib tut ağacına ismarış kimi göndərərək dedim: "Gözlə bizi, tut ağacı! Günlərin birində mütləq qayıdacağıq! Nəyin bahasına olursa-olsun doğma ocaqlarımıza dönəcəyik! Biz ata-baba yurdumuzu, el-obalarımızı darmadağın edən, yurd yerlərimizi viran qoyan düşmənləri məhv ed-ədə qayıdacağıq! Sənə söz veririk ki, biz mütləq qayıdacağıq!"

Heç bilmədik ki, tut ağacı səsimizi, ismarışımızı eşitdi, yoxsa yox?

İllər ötüb keçir, amma ürəkəcan dəyişiklik baş vermirdi. Qayıdış yollarına çökmüş qatı duman çəkilmirdi ki, çəkilmirdi. Bu yollara zəfərin, qələbənin işığı düşmürdü ki, düşmürdü. Doğma ocaqlarımızın həsrətini, ağrısını çəkə-çəkə yaşayırdıq.

2016-cı ilin Aprel döyüşlərində qəlbimizdə geriyyə dönmək ümidinin qıtlıqları saynırdı, qayıdış yollarına zəif də olsa işıq düşdü. Dörd gün qanlı döyüşlər getdi. Azərbaycan Ordusunun zabıt və əsgərlərinin bütün cəhəbətə qəsbkarlara vurduqları sarsıdıcı zərbələr noticəsində erməni işğalçıları 500-dən çox canlı qüvvə, xeyli sayda hərbi texnika itirdi. İllərdən bəri Ermənistan ordusunun "məğlubedilməz" olduğu haqqında dolaşan mif ayaqlar altında tapdalandı.

Böyük həsrətlə gözlənilən gün

27 sentyabr 2020-ci ildə erməni tərribatı nəticəsində silahlar yenidən gurladı. Ermənilər mövqelərimizə hücum çəkildilər. Yurd qeyrəti çəkən oğullar döyüşə atıldılar. 44 gün davam edən İkinci Qarabağ müharibəsi ordumuzun qələbəsi ilə başa çatdı.

di. Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin sərkərdəliyi altında 30 ilə yaxın düşmən tapdağında qalan torpaqlarımız işğaldan azad olundu. Azərbaycan əsgərinin addım səsleri Qarabağda, Zəfərinin sədasi isə onun başıqarlı dağlarında, geniş düzlərdə əks-səda verdi.

Qoynunda dünyaya göz açdığım Zəngilan rayonunun Babaylı kəndi 21 oktyabr 2020-ci ildə işğaldan azad olundu. Yollara çökmüş qatı duman çəkildi. İllərdən bəri həsrəti ilə yaşadığım kəndimizə getməyə, doğma evimizi, həyatımızı, bir vaxtlar bu həyətdə əkdüyüm, illərin susuzluğuna dözüb bizi gözləyən tut ağacını görməyə yolumuz açılmışdı. O günü, o anı həsrətlə gözləyirdik...

Kəndimizə getmək üçün sentyabr ayının əvvəllərində imkan yarandı. Uzun illərin ayrılığından sonra evimizə getməyimiz mənə xəyal kimi görünürdü. Amma bu, nə yuxu, nə də xəyal idi. Bu, realıq idi. Azərbaycan Ordusu gücü və qüdrəti ilə 44 gün ərzində xəyalları gerçəkləşdirmişdi.

Mənzilbaşına tez çatmaq üçün yola səhər ertədən çıxmışdıq. Füzuli rayonunun Horadiz qəsəbəsini keçib üzü Cocuq Mərcanlıya tərəf gedirdik. Əvvəllər Füzuli istiqamətinə gedəndə yolumuz bu yaşayış məntəqəsinə bitirdi. Artıq dörd ildən çoxdur yollarımız açıq. Cəbrayıldan keçib Zəngilana gedirik...

Zəngilana, doğma yurdum Babaylıya yaxınlaşırdıq. Uzaqdan kəndimizin uçurulu baxıldığını evləri görürük. "Babaylı" sözü yazılmış lövhəni görəndə gözlərimiz doldu.

Bu, kədərdən deyil, sevincdən yoğrulmuş göz yaşlarıydı... Sevincdən ürəyimizin döyüntüsü nizamından çıxır. Heç düşünməzdim, deməli, insan bu qədər sevinə bilirmiş...

Kəndimizin adı yazılan lövhənin yaxınlığında ayaq saxlayırıq. Əyilib torpağı öpürük. Doğma yurdun hər daşının, hər qayasının, hər kiçik mənzərəsinin altında min-min xatirələrimiz yatır. Bir-birinə bənzəməyən dərəcələrimiz yenə də əvvəlki kimi möhtəşəm görünür. Torpağın doğma qoxusu ruhumuza siqal-tumar çəkir. Bu anlarda özümüzi dünyanın ən bəxtəvər insanı sanırıq.

Kəndimizin darmadağın edilmiş ürəkdağlayan mənzərələrinə, ot basmış məhəllələrinə baxa-baxa evimizin yaxınlığına gəlib çatırıq. Ermənilər bizim evimizi də uçurub-dağıdıblar.

31 il əvvəl axarlı-baxarlı kəndimizdə indi sükut hökm sürür... Kövrələ-kövrələ, ayaqlarım titrəyə-titrəyə evimizə doğru addımlayanda ilk gözüme görünən bir vaxtlar əkdüyümüz tut ağacı və ona qısılmış nar ağacları oldu...

Tut ağacı 31 ilin susuzluğuna dözüb qurumamışdı... Evimizdə, həyətimizdə gördüyüm dəhşətli mənzərədən gözüüm dörd oldu. 1993-cü ilin payızında qaçqın düşəndə burada bir-birindən gözəl evlər, binalar qoyub getmişdik. O boyda evlərdən indi yarıya qədər uçurulmuş divarlardan başqa heç nə qalmayıb.

31 ildən sonra atamın məzarını ziyarət etdim

Sonra əzizlərimizin məzarını ziyarət etmək üçün qəbiristanlığa getdik. Getdik ki, 31 ildən çox qəbirlərini görə bilmədiyimiz əzizlərimizin məzarları üstünə gül qoya, ruhlarına dualar oxuya...

Ot basmış çaylaqdan keçib yavaş-yavaş dərəyə qalxdıq. Qəbiristanlıqda gördüyümüz mənzərə ürəyimizi dağıtdı. Ermənilər buraları nə günə salıblar, qəbir daşları sınıq-sınıq olub.

Qəbiristanlığa ayaq qoyan kimi üzünü heç vaxt görmədiyim, səsinə eşitmədiyim, nəfəsinə duymadığım, böyüyəndə yalnız şəkillərinə baxdığım və həmişə "dədə" deyirdim atamın qəbrini axtarıram.

Zəngilan, Babaylı, ata yurdum...

Addım-addım tut ağacına yaxınlaşıram. Əl uzadıb onun budağını astaca barmaqqlarımın arasında sıxıram. Onun mənim üçün doğma olan yarpaqlarını qoxulayıram. 31 il əvvəlki qoxunu hiss edirəm. Heç nə dəyişilməyib.

Tut ağacı ilə salamlayıram. Diqqətlə baxanda görürəm ki, erməni-

lər işğal günlərində onun lap dibindən gövdəsinə kəsiblər. Sonra ağac torpaqdan güc alaraq pöhrələyib, yenidən günəşə boylanıb. Düşmənin acığına bu dəfə lap sürətlə boy atıb.

Yanıma çatan kimi ağacın yarpaqlarından, budaqlarından öpüb kövrək səsə piçıldırıram: "Salam, tut ağacım, biz gəlmişik! Bizi tanıdınmı?"

Sənə söz vermişdik ki, mütləq qayıdacağıq! Bilirik ki, arxada qalmış illərin sarsıntılarında keçib. Evimizin, həyatımızın düşmənlər tərəfindən dağıdılmasına şahidlik etməmişəm.

İçin-için sızlamısan, ağlamısan. İşğalçılar görməsin deyə, göz yaşlarını ürəyinə axıtımsan. Sənə sığınan nar ağacları da axıtdığın göz yaşlarından su içib. Ona görə də qurumayıblar.

Yadına gəlirmi, biz sənin kölgəndə sifrə sərdik, çörək yeyirdik. Rəhmətlik anam sənin qalın kölgəndə sac asar, çörək bişirirdi. Bişən çörəyin xoş ətəri ətrafa yayırdı. Yarpaqlarının titrəməsindən hiss edirdik ki, çörəyin ətəri, qoxusu sənə də çatır...

İndi sənin yarpaqlarını qoxuyanda anamın başırdığı çörəyin ətirini də duydum! Göz yaşları içində rəhmətlik anamı da xatırladım...

Ermənilər sənin ürəyini dağılayıb, qəlbini yandırdılar. Əgər dilin olsaydı, indi nələr danışardın, nələr!

Gözün aydın, gec də olsa, biz qayıtdıq! Qayıtdıq ki, ermənilərin xaraba qoyduqları yerləri abadlaşdıraraq, torpaqlarımızın yarısına məhləm qoyaraq.

Gözün aydın, uzun çəkən həsrətə son qoyuldu, biz bundan sonra heç vaxt ayrılmayacağıq!"

Hava küləkli deyildi. Amma sözüümü bitirəndən sonra ağacın yarpaqları həzin-həzin tərpendi... Buna çox sevinдик. Deməli, tut ağacı bizi tanıyırdı...

31 ildən sonra atamın məzarını ziyarət etdim

Sonra əzizlərimizin məzarını ziyarət etmək üçün qəbiristanlığa getdik. Getdik ki, 31 ildən çox qəbirlərini görə bilmədiyimiz əzizlərimizin məzarları üstünə gül qoya, ruhlarına dualar oxuya...

Ot basmış çaylaqdan keçib yavaş-yavaş dərəyə qalxdıq. Qəbiristanlıqda gördüyümüz mənzərə ürəyimizi dağıtdı. Ermənilər buraları nə günə salıblar, qəbir daşları sınıq-sınıq olub.

Qəbiristanlığa ayaq qoyan kimi üzünü heç vaxt görmədiyim, səsinə eşitmədiyim, nəfəsinə duymadığım, böyüyəndə yalnız şəkillərinə baxdığım və həmişə "dədə" deyirdim atamın qəbrini axtarıram.

Bir az ətrafa göz qoyandan sonra istiqaməti düz tutub getdim...

Baş-başə söykənmiş məzarların yanına çətib ayaq saxladım. Bu, Azad əminin, bu, Allahverdi əminin, bu da Gövhər nənəmin məzarıdır. Sonra sağ tərəfə boylanıram...

Bax, bu da başdaşısı xına bağlamış atam Məmmədqulunun məzarıdır. Baş daşına yazılmış yazıları, rəhmətə getdiyi tarixi oxuyuram. Atamın ölüm tarixi ilə mənim doğum tariximiz eynidir.

Onun ölümündən bir ay sonra mən dünyaya göz açmışam...

Atamın doğum və ölüm tarixinə baxıram: 1899-1961. Nə az, nə çox, düz 62 il... 62 il sadə və şərəfli bir ömür sürüb atam... Görənlərin dediyinə görə, atam çox zoh-

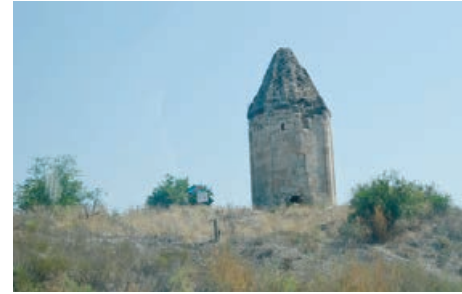
ri-piyada məktəbə gedib gəlmişəm. Budur, yenə də həmin yollarla gedirəm. Amma yollar o yollar olsa da, nə illər o illərdi, nə də bu gediş o gedişdi. O illərin üstündən zamanın küləyi çoxdan əsib keçib. Bu illərdə həmişə irəli baxmışıq, daim sabahlara boylanmışıq...

Düşmən tarixi abidələrimizdən oriyentir kimi istifadə edirmişəm

Bir az kəndin aşağısına gedəndən sonra 10 il oxuduğumuz məktəbin yanına çatırıq. Məktəbimizin yerində indi heç nə qalmayıb. Ermənilər məktəbi darmadağın ediblər. Təhsil ocağı kubik daşlarından tikildiyinə görə işğalçılar hamısını söküb aparıblar. Yerində bir ədəd də olsun daş qalmayıb. Gördüyümüz dəhşət püskürənlər mənzərələrdən əlimiz üzümüzə qalır. Bir vaxtlar burada məktəb olduğunu, yüzlərlə minlərlə şagirdin oxuduğunu kimə desək yəqin ki, inanmaz. Biz isə bir anlıq xəyala dalıb ötüb-keçənləri xatırlayırdıq.

Bir vaxtlar futbol, voleybol oynadığımız, biologiya, zoologiya dərsləri zamanı təcürüb keçdiyimiz "Müəllimlər bağı" adlandırılan ərazini kol-kos basıb. Yadıma gəlir ki, bağda daha çox meyvə ağacları var idi. Bağda oynamağa, təcürüb keçməyə gedəndə bu meyvələrdən donunca yeyərdik. Həmişə səliqə-sahmənli, bol meyvəli ağacları olan bağa indi ürəkəğrısı ilə baxıram. İri budaqlarından tuta-tuta dırmaşdığımız, meyvəsini yediyimiz ağacları ermənilər dibindən baltalayıblar...

Ətrafda uçurulmayan yalnız məktəbin yaxınlığındakı qədimdən qədim olan abidə - "Məmmədbəyli türbəsi"dir. İşğal günlərində ermənilər onu mərmiri atəşinə tutmuş, bir böyrünü dağıtmışdılar. Məktəbimizin yaxınlığında olan bu abidəni biz o vaxtlar günbəz adlandırdırıq. Uzaqdan onu görəndə artıq məktəbə çatmağımıza az qaldığını müəyyənləşdirirdik. Ermənilər bir tərəfini mərmiri ilə vurub dağıtsalar da, nədənsə onu tamamilə uçurmayıblar.

Abidənin yerində olduğunu görəndə çoxumuz buna heyrət etdik, gözlərimizə inanmadıq. Bir-birimizə üzümüzü tutub soruşduq ki, ermənilərdən çıxmayan iş, nə əcəb gümbəzi uçurmayıblar? Suala cavablar müxtəlif idi. Bizi xeyli düşündürən bu suala bir hərbi ekspertin yazısında cavab tapdıq. O qeyd edirdi ki, ermənilər istər Ağdamdakı məscidi, istər Zəngilandakı gümbəzi, istərsə də başqa yerlərdəki hündür olan tarixi abidələri növbəti döyüşlərdə oriyentir kimi, yəni hədəflərin səmtini müəyyənləşdirməkdən, dəqiqləşdirməkdən ötrü saxlayıblar...

Tut ağacı ilə sağollaşdım

Hara, hansı səmtə baxırıdığsa, yalnız və yalnız erməni vəhşiliyinin qanlı izlərini görürdük. Bütün evlər hündür ağaclar kimi sanki kəsilib yerə sərilmişdi. Ətrafda ürəkəcan heç bir mənzərə görmürdük.

Təsəllimiz o idi ki, 30 ilə yaxın davam edən işğala son qoyulub. Biz yenidən doğma ocaqlarımıza qayıtmışdıq. Qayıtmışdıq ki, kənd-kəsəklərimizi yenidən quraq, evlərimizi yenidən tikək. İnanırıq ki, yaxın zamanlarda gündən-günə gücünü, qüdrətini artıran dövlətimiz dağıdılmış kəndlərin yerində yenisini salacaq, uçurulmuş evlərin yerində daha yaxşılarını tikəcək. Zaman keçdikcə həyat insanların üzünə gülcək. Üzümüz nə qədər gülsə də, erməni işğalını, erməni vandalizmini heç vaxt unutmayacağıq.

İllərdən bəri həsrəti ilə yanib-yaxıldığımız və ilq bir yay günündə ziyarətinə gəldiyimiz doğma ocaqlarımızdan xoş arzu və istəklərlə ayrıldıq.

Kənddən çıxmadan əvvəl tut ağacı ilə sağollaşmaq üçün sanki dərstdən qayıdım kimi məktəbdən evimizə, həyətimize döndüm. Üzüm yarpaqlarına səykəyib onu qoxulaya-qoxulaya astaca dedim: "Sağ ol, tut ağacı! Yaxın günlərdə yenə də görüşəcəyik. Artıq ayrılıq, həsrət bitdi".

Sözümü tamamladıqdan sonra yenə də tut ağacı yarpaqlarını həzin-həzin tərpedib sanki razılığını bildirdi.

"Tanrı bizi azularımıza çatdırsın" deyini duydum... Mən də kövrək səsə "Amin" dedim...

Vahid MƏHƏRRƏMOV,
"Azərbaycan"

Bakı-Zəngilan-Bakı